

Хоча головною у разі суспільно небезпечного, протиправного, винного посягання є екологічна характеристика об'єктів (елементів) довкілля.

Щодо земельних злочинів у системі Особливої частини КК України треба зазначити, що ці злочини об'єднують у собі злочини, розташовані у розділі VIII «Злочини проти довкілля» (статті 239, 239¹, 239², 254) та розділі VI «Злочини проти власності» (ст. 197¹ КК України). Об'єднує їх якраз два моменти: 1) земля є невід'ємним елементом цілісної екологічної системи навколишнього природного середовища; 2) земля виступає об'єктом відносин земельної власності. Відповідно нагальною є потреба об'єднання цих злочинів у розділ VIII «Злочини проти довкілля». Це обґрунтовується тим, що найголовнішою все ж таки є екологічна функція землі, а всі інші є від неї похідними.

Виходячи з вищенаведеного, можна запропонувати такий варіант рішення проблеми. Так, усі злочини, предметом яких є земельні ресурси, треба «зібрати» в одному розділі, наприклад, у розділі «Злочини проти довкілля». При цьому родовим об'єктом виступатиме екологічна безпека довкілля, а видовим об'єктом – суспільні відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення земельних ресурсів. Даний видовий об'єкт відображає як екологічну, так і власнісну та господарську функції, що виконують земельні ресурси.

На завершення треба наголосити на тому, що всі елементи правової системи України знаходиться у тісному взаємозв'язку та взаємодії. Прикладом цього є взаємозв'язок кримінального та земельного права, зокрема, в частині визначення й установлення родового та видового об'єктів земельних злочинів через призму земельних правовідносин.

В. М. Киричко, к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права №1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ХАРАКТЕР СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕЧНОСТІ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВІДМЕЖУВАННЯ ТАКИХ ЗЛОЧИНІВ ВІД СУМІЖНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У тезах визначено характер суспільної небезпечності корупційних злочинів та його значення для відмежування таких злочинів від суміжних адміністративних правопорушень.

В тезисах определены характер общественной опасности коррупционных преступлений и его значение для ограничения таких преступлений от смежных административных правонарушений.

The theses define the character of corruption crimes public danger and its importance for distinguishing these crimes from adjacent administrative offenses.

Суспільна небезпечність є тією ознакою, яка входить до підстави кримінальної відповідальності за корупційні злочини (відповідно до ч. 1 ст. 2 КК) і відмежовує корупційні злочини від інших видів правопорушень (відповідно до ч. 1 ст. 11 КК).

Суспільна небезпечність злочинних корупційних діянь визначається тим, що виконання особами, зазначеними у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI, своїх повноважень, яке повинно здійснюватись відповідно до закону, фактично здійснюється залежно від одержання неправомірної вигоди від інших осіб, чим заподіюється або може бути заподіяна істотна шкода фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Зазначена залежність визначає характер суспільної небезпечності корупційних злочинів і проявляється по-різному, що дозволяє виділити чотири групи корупційних злочинів.

До першої групи слід віднести найбільш характерні для практики корупційні діяння, які характеризуються підкупом осіб, указаних у ч. 1 ст. 4 Закону України від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI і наділених службовими повноваженнями та можливостями. Особливістю суспільної небезпечності підкупу є те, що вищезазначена залежність у ньому виявляється як схиляння таких осіб до протиправного використання наданих їм службових повноважень та можливостей. Таке схиляння здійснюється шляхом обіцянки, пропозиції або надання неправомірної вигоди, яка виступає предметом злочину. Зокрема, кримінальна відповідальність установлена за: підкуп службової особи публічного права (визначеної у примітці до ст. 364 КК) (статті 368 і 369 КК), підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368³ КК), підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368⁴ КК), зловживання впливом (ст. 369² КК). Кримінальну відповідальність несе як той, хто підкупає, так і той, кого підкупають.

При підкупі завжди є *взаємообумовленість*, яка означає, що дві сторони корупції, домовившись між собою, прийняли на себе кореспондуючі зобов'язання: одна сторона – вчинити певне протиправне діяння під умовою одержання за це неправомірної вигоди, а друга сторона – надати

неправомірну вигоду під умовою вчинення певного протиправного діяння. Виконання таких зобов'язань може виражатися в різних діяннях особи, яку підкупають, зокрема: а) особа одержала неправомірну вигоду, а потім вчинила протиправне діяння; б) особа вчинила протиправне діяння, а потім одержала неправомірну вигоду; в) особа одержала частину неправомірної вигоди, вчинила протиправне діяння й одержала решту неправомірної вигоди. Практиці відомі також модифікації зазначених діянь, що пов'язані з невиконанням однією зі сторін корупції своїх зобов'язань перед іншою стороною. Наприклад, особа одержала неправомірну вигоду, а обумовлене діяння не вчинила або навіть не збиралася вчинювати. В усіх цих випадках виконання особою своїх повноважень поставлено в пряму, конкретизовану домовленість сторін корупції, залежність від надання неправомірної вигоди.

До *другої групи* можна віднести ті корупційні діяння, в яких відсутні ознаки підкупу, характерні для діянь першої групи, і в яких зазначена *залежність* проявляється по-іншому, тобто іншим є прояв впливу грошей та іншої неправомірної вигоди на діяльність осіб, указаних у ч. 1 ст. 4 Закону України від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI і наділених службовими повноваженнями та можливостями. Кримінальна відповідальність службових осіб за такі діяння настає за ст. 368² КК («Незаконне збагачення»). Відсутність підкупу (а значить, і відсутність вищезазначеної взаємообумовленості) в цих діяннях означає, що будь-яка інша особа не схилила службову особу до незаконного використання службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей шляхом надання неправомірної вигоди, пропозицією чи обіцянкою її надання. Службова особа спочатку з використанням влади або службового становища вчинює певне протиправне діяння, яке відповідає інтересам інших осіб, а потім одержує від них подяку за це – неправомірну вигоду. Ініціювати подяку може будь-яка із цих сторін після вчинення зазначеного протиправного діяння, а сам намір ініціювання може виникати і до вчинення такого діяння. На відміну від діянь першої групи, в яких суб'єктами корупційних злочинів визнаються як та особа, що одержує неправомірну вигоду, так і та, що її надає, в розглядуваній групі корупційних діянь їх суб'єктом визнається лише та особа, яка має за мету одержання неправомірної вигоди або фактично її одержує, причому за ст. 368² КК таким суб'єктом виступає лише службова особа публічного права (визначена у примітці до ст. 364 КК). Дії особи, яка надає неправомірну вимогу, не підпадають під законодавче визначення корупції, оскільки в них відсутня мета – схилити службову особу

до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей. За ст. 368² КК основним критерієм, який визначає ступінь суспільної небезпечності передбачених нею діянь, визнається розмір незаконного збагачення – неправомірної вигоди, яка виступає предметом злочину. У Конвенції ООН проти корупції, підписаній від імені України 11 грудня 2003 р. і ратифікованій Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V, ст. 20 («Незаконне збагачення») також розглядається як інше діяння, ніж підкуп національних державних посадових осіб (ст. 15) і підкуп у приватному секторі (ст. 21).

До *третьої групи* можна включити ті корупційні діяння, при вчиненні яких особи, зазначені у ч. 1 статті 4 Закону України від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI, використовують надані їм службові повноваження та пов'язані з цим можливості з метою одержання від інших осіб неправомірної вигоди і в них, на відміну від першої та другої груп корупційних діянь, неправомірна вигода виступає не предметом злочину, а його фактичною метою (незалежно від того, чи вказана така мета як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони складу злочину). Таким чином, вищезазначена *залежність* виконання особою своїх повноважень від надання неправомірної вигоди в цих діяннях концентрується в їх суб'єктивній стороні. Зокрема, такими є зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями (статті 364, 364¹, 365² КК), перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК), службове підроблення (ст. 366 КК) та інші подібні діяння, якщо вони фактично вчинюються з метою одержання неправомірної вигоди від іншої особи. Ці діяння у більшості випадків перебувають у фактичному взаємозв'язку з вищезазначеними нормами про підкуп, що полягає в тому, що вони виступають тими діяннями, за вчинення чи не вчинення яких особа обіцяє, пропонує, надає, прохає або одержує неправомірну вигоду. Наприклад, зловживання владою або службовим становищем, вчинюване з метою одержання обіцяної іншою особою неправомірної вигоди чи на виконання зобов'язання, прийнятого відносно особи, яка вже надала неправомірну вигоду, кваліфікується за сукупністю статей 364 і 368 КК. Такі діяння можуть поєднуватися і з незаконним збагаченням (ст. 368² КК). Зокрема, зловживання владою чи службовим становищем, вчинюване з метою одержати в майбутньому, в якості подяки за таке протиправне діяння, неправомірну вигоду від іншої особи, яка не обіцяла її надавати до вчинення службового зловживання, у разі фактичного одержання неправомірної вигоди кваліфікується за сукупністю статей 364 і 368² КК, а якщо умисел на вчинення незаконного

збагачення не був реалізований взагалі, – лише за ст. 364 КК. Зазначене поєднання корупційних діянь цієї групи з іншими корупційними діяннями є характерним для практики, але не обов'язковим.

Четверту групу корупційних діянь утворюють ті діяння, які поєднані з вимаганням неправомірної вигоди. Зокрема, йдеться про одержання неправомірної вигоди службовими особами і особами, які надають публічні послуги, шляхом вимагання, яке кваліфікується відповідно за ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368³ і ч. 4 ст. 368⁴ КК (діяння, передбачене ч. 3 ст. 369² КК, має особливості, які не дозволяють включити його до розглядуваної групи). Ці діяння передбачені законодавцем у статтях про підкуп, але їх теоретичний аналіз показав, що вони характеризуються відсутністю підкупу (схилення) зазначених у ч. 1 ст. 4 Закону України від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI осіб до протиправного використання наданих їм службових повноважень та можливостей. Оскільки вимагання неправомірної вигоди завжди пов'язано з погрозою завдання шкоди правам чи законним інтересам того, хто її надає, то саме з цією ознакою пов'язані особливості суспільної небезпечності цих діянь. Вимагання, вчинюване службовими особами або особами, які надають публічні послуги, у зазначених статтях КК є примушуванням іншої особи надати неправомірну вигоду за належне виконання своїх повноважень шляхом погрози заподіяти шкоду правам чи законним інтересам іншої особи зловживанням своїми повноваженнями. Особи, які вимушено надають неправомірну вигоду, повинні визнаватися потерпілими від злочину, і, отже, ступінь суспільної небезпечності цих діянь знаходиться в прямій залежності від шкоди, яка заподіяна або яка могла бути б заподіяна правам чи законним інтересам потерпілих осіб, у тому числі від розміру неправомірної вигоди. На відміну від підкупу, при якому особа, зазначена в ч. 1 ст. 4 Закону України від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI, схиляється іншою особою до протиправного використання наданих їй службових повноважень та можливостей, в розглядуваній групі діянь надання неправомірної вигоди висувається особою, наділеною службовими повноваженнями та можливостями, як умова вчинення певних правомірних діянь, що входять до кола її службових повноважень. Отже, вищезазначена *залежність* виконання особою своїх повноважень від надання неправомірної вигоди в цих діяннях фактично об'єктивується шляхом вчинення такою особою вимагання неправомірної вигоди.

Адміністративні правопорушення, передбачені главою 13-А «Адміністративні корупційні правопорушення» КУпАП (статті 172⁴–172⁹), не

підпадають під визначення корупції, передбачене Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 р. №3206-VI, не є суспільно небезпечними у вищевикладеному розумінні. В указаних статтях КУпАП йдеться про інші за характером порушення певних законодавчих вимог у сфері боротьби з корупцією, які спрямовані на недопущення проявів корупції, її своєчасне виявлення та недопущення конфлікту інтересів.

Ю. П. Дзюба, к.ю.н., доцент, старший науковий співробітник сектора дослідження проблем міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташица НАПрН України, доцент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ МІЖГАЛУЗЕВИХ ЗВ'ЯЗКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

У тезах розглянуто питання, пов'язані із захистом інформаційної безпеки як об'єкта кримінально-правової охорони. Проаналізовано імперативні та диспозитивні начала відносин в інформаційній сфері, їх місце в системі міжгалузевих зв'язків кримінального права.

В тезисах рассмотрены вопросы, связанные с защитой информационной безопасности как объекта уголовно-правовой охраны. Проанализированы императивные и диспозитивные начала отношений в информационной сфере, их место в системе межотраслевых связей уголовного права.

The theses consider the issues related to protecting informational security as an object of criminal legal protection. Imperative and discretionary foundations of the relationship in the informational sphere, their place in the system of inter-branch links of criminal law have been analyzed.

1. Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу призвів до того, що вже у другій половині ХХ ст. поняття «інформація» набуло якісно нового значення. Із звичайного синоніма відомостей, що передаються людьми усним, письмовим або іншим шляхом (за допомогою умовних